ئەرەب سوتسىيالىستىك تىرىلىش پارتىيىسى

ئېنىقلىما:

«ئەرەب سوتسىيالىستىك تىرىلىش پارتىيىسى» سېكولارىستىك مىللەتچى پارتىيە بولۇپ، ئەرەبلەرنىڭ ئەخلاقى ۋە چۈشەنچىلىرىنى سوتسىيالىستىك ئېقىمغا ئايلاندۇرۇش ۋە يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن، ئومۇمىيۈزلۈك ئىنقىلاب ئېلىپ بېرىشقا چاقىرىدۇ. ئېلان قىلىنغان شۇئارى «مەڭگۈلۈك رىسالىگە ئىگە بىر ئەرەب ئۈممىتى» بولۇپ، پارتىيىنىڭ يېتەكچىسى ھېسابلىنىدۇ. ئەمما غايىلىرى بىرلىك، ئەركىنلىك ۋە سوتسىيالىزمدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ.

قۇرۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

◈ 1932 - يىلى شەرق چىركاۋىغا مەنسۇپ خىرىستىيان مىچىيل ئەفلەق ۋە سالاھ بىيتار قاتارلىقلار ئالىي مەكتەپ ئوقۇشلىرىنى تاملىغاندىن كېيىن، مىللەتچىلىك ۋە چەتئەل مەدەنىيەتلىرىگە ئائىت پىكىرلەرنى كۆتۈرگەن ھالدا، پارىستىن دەمەشققە قايتىپ كەلگەن.

- ئەفلەق ۋە بىيتارلار ئوقۇتۇش خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان ۋە بۇ جەريانىدا ئوقۇغۇچى، ئوقۇتقۇچى ۋە ياشلار ئارىسىدا پىكىرلىرىنى تارقىتىشقا باشلىغان.

- ئەفلەق ۋە بىيتار تەرىپىدىن ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلگەن گۇرۇپ ماركسىزمچىلار بىلەن بىرلىكتە 1934 - يىلى «تەلىيئە» ژۇرنىلىنى چىقارغان ۋە ئۆزلىرىنى «ئەرەب تىرىلدۈرۈش جامائىتى» دەپ ئاتىغان.

- 1974 - يىلى «ئەرەب تىرىلىش پارتىيىسى» نامى ئاستىدىكى بۇ پارتىيە تەسىس قىلىنغان. تەسىس قىلغۇچىلار ئارىسىدا مىچىيل ئەفلەق، سالاھ بىيتار، جالال سەييىد، زەكىي ئەرسۇزىي قاتارلىقلار بار بولۇپ، ئۇلار «تىرىلىش» نامى ئاستىدا ژۇرنال چىقىرىش قارارىنى ئالغان.

1946 - يىلىدىكى سۇرىيە مۇستەقىللىقىدىن كېيىنكى ھۆكۈمەتلەردە ئاكتىپ رول ئوينىغان. بۇ ھۆكۈمەتلەر تۆۋەندىكىچە:

1 - 1946 - يىلىدىن تاكى 1949 - يىلى 3 - ئاينىڭ 29 - كۈنىگە قەدەر داۋاملاشقان شۇكرى ئەلقۇتلىي ھۆكۈمىتى.

2 - 1949 - يىلى بىر قانچە ئاي ھۆكۈمەتنى تۇتۇپ تۇرغان ھۆسنى زەئىيم ھۆكۈمىتى.

3 - ھۆكۈمدارلىقى 1949 - يىلى باشلىنىپ، شۇ يىلى ئاخىرلاشقان پولكونىك سامىي ھەنناۋىي ھۆكۈمىتى.

www.munber.org

4 ـ 1954 ـ يىلىغىچە داۋاملاشقان ئەدىيب ششكلىي ھۆكۈمىتى.

5 ـ ئىككىنچى قېتىم ھۆكۈمدارلىق سەھنىسىگە قايتىپ كىلىپ، 1958 ـ يىلى مىسىر بىلەن بىرلىك ئەھدىنامىسى ئىمزالىغانغا قەدەر داۋاملاشقان شۈكرى ئەلقۇتلىي ھۆكۈمىتى.

6 ـ 1958 ـ يىلىدىن 1961 ـ يىللىرى ئارىسىدا جامال ئابدۇنناسىر رىئاسەتچىلىكىدىكى بىرلىك ھۆكۈمىتى.

7 ـ دوكتور نازىم ئەلقۇدسىي رىئاسەتچىلىكىدىكى بۆلۈنۈش ھۆكۈمىتى: ئابدۇلكەرىم ئەننەھلاۋىي رەھبەرلىكىدىكى بۆلۈنۈش ھەرىكىتى 1961 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنىدىن 1963 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنىگىچە داۋاملاشقان.

◈ 1963 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنىدىن ھازىرغا قەدەر سۈرىيە تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ ھۆكۈمدارلىقى ئاستىدا بولۇپ كەلدى. بۇ جەريان بىر قانچە تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ ھۆكۈمەتلىرىنى باشتىن كەچۈردى. ئۇلار:

ـ 1963 ـ يىلىدىكى ئىنقىلاب رەھبەرلىكى ھۆكۈمىتى: بۇنىڭدا سالاھ بىيتار رەئىس سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىققان.

ـ ئەمىين ئەلھافىز ھۆكۈمىتى: 1963 ـ يىلىدىن 1966 ـ يىلىغىچە داۋاملاشقان.

ـ 1966 ـ يىلىدىن 1970 ـ يىلىغىچە داۋاملاشقان نۇرۇددىين ئەلئەتاسىي ھۆكۈمىتى: پارتىيىنىڭ كۆپچىلىك رەھبەرلىرى بۇ ھۆكۈمەتتە گەۋدىلىك رول ئوينىغان. بۇ جەرياندا رەھبەرلىك ئاپپاراتىنىڭ باش كاتىپلىق ۋەزىپىسىنى ئىشلىگەن سالاھ جەدىيد ۋە مۇداپىئە مىنىستىرلىك ۋەزىپىسىنى ئىشلىگەن ھافىز ئەلئەسەدلەر كۆزگە كۆرۈنۈشكە باشلىغان.

ـ ھافىز ئەلئەسەد ھۆكۈمىتى 1970 ـ يىلىدىن ھازىرغا قەدەر داۋاملاشماقتا.[1]

◈ پارتىيە تارىخىدا ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنگەن سۈرىيەلىكلەر:

ـ سامىي ئەلجۇندىي: 1963 ـ يىلىدىكى ئىنقىلابتىن كېيىن ئاخبارات مىنىستىرى بولغان.

ـ ھۇمۇد ئەششۇفىي: رەھبەرلىك ئاپپاراتىنىڭ بىرىنچى قېتىملىق باش كاتىپى بولغان. ئەمما 1964 ـ يىلى مارت ئېيىدا ئەگەشكۈچىلىرى بىلەن بىرلىكتە پارتىيىدىن ئايرىلىپ چىققان. ئۇ ھازىر ئىراقتا.

ـ مۇنىيف رىزاز (ئىئوردانىيەلىك): 1965 ـ يىلى ئاپرىل ئېيىدىن 1966 ـ يىلى فېۋرال ئېيىغا قەدەر پارتىيە مىللىي رەھبەرلىكىنىڭ باش كاتىپلىق خىزمىتىنى ئۆتىگەن.

ـ مۇستەفا تالاس: 1923 ـ يىلى دۇنياغا كەلگەن، ھېمستىدىكى ھەربى پاكولتىتتا ئوقۇغان. 1947 ـ يىلى پارتىيىگە قاتناشقان. 1963 ـ يىلى ئوتتۇرا رايۇن مىللىي بىخەتەرلىك مەھكىمىسىنىڭ رەئىسى بولۇپ ئىشلىگەن. 1964 ـ يىلىدىن 1966 ـ

---

[1] ھافىز ئەلئەسەد 2000 ـ يىلى ۋاپات بولغان بولۇپ، ئورنىغا ئوغلى بەششار ئەلئەسەد 2000 ـ يىلى 7 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن باشلاپ ۋارىسلىق قىلىپ كەلمەكتە. تەرجىمان.

www.munber.org

يىلىغىچە بەشىنچى باتالىيون گېنېراللىرىنىڭ رەئىسى، 1968-يىلى فېۋرال ئېيىدىن باشلاپ قوراللىق كۈچلەر باش قوماندانى، 1968-يىلىدىن 1972-يىلىغا قەدەر مۇئاۋىن مۇداپىئە مىنىستىرى، 1973-يىلى مارت ئېيىدىن باشلاپ تا ھازىرغا قەدەر مۇداپىئە مىنىستىرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتەپ كېلىۋاتىدۇ.

- گېنېرال يۇسۇف شۈكۈر: ھىمسلىق بولۇپ، مۇستەفا تالاستىن كېيىن قوراللىق كۈچلەرنىڭ قوماندانلىق ۋەزىپىسىگە تەيىنلەنگەن.

- گېنېرال ناجى جەمىيل: دىير ئەززۇرلۇق بولۇپ، 1970-يىلى 11-ئايدىن باشلاپ 1978-يىلى مارت ئېيىغا قەدەر ھاۋا كۈچلىرى قوماندانى بولغان.

- سەلىيم ھاتۇم: 1966-يىلى ئىنقىلاب قوزغاشقا ئورۇنغان ئەمما مەغلۇپ بولغان. 1967-يىلى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان.

- زەكىي ئەرسۇزىي: (ئىسكەندرون گېنېراللىرىنىڭ بىرى) مېيچل ئەفلەق بىلەن بىر سەپتىكى قورغۇچىلارنىڭ بىرى ۋە ئۇنىڭ كېيىنكى رىقابەتچىسى.

- شىبلىي ئەلئەيسەمىي: 1930-يىلى دۇنياغا كەلگەن. يېزا ئىگىلىكنى ئىسلاھ قىلىش مىنىستىرلىكىنىڭ مىنىستىرى، كېيىنچە مائارىپ مىنىستىرى بولۇپ ئىشلىگەن. 1964، 1963-يىللىرى مەدەنىيەت ۋە مىللىي يولىيورۇق ئىشلىرى مىنىستىرى بولغان. 1965-يىلى تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ مۇئاۋىن باش رەئىسى بولغان.

- ئابدۇلكەرىيم ئەلجۇندىي: سالاھ جەدىيدنىڭ ھىمايىچىلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، 1969-يىلى ئۆزىنى ئۆلتۈرىۋالغان.

- سۇلەيمان ئەلئىيسا: (ئىسكەندرون گېنېراللىرىنىڭ بىرى) نەزىرىيىچى، مۇتەپەككۇر ۋە شائىر.

- ئەھمەد ئەلخەتىيب: 1970-يىلى 11-ئايدا جۇمھۇرىيەت رەئىسلىكىنى تاپشۇرۇپ ئالغان. 1971-يىلى فېۋرال ئېيىدا، يەنى نۇرۇددىين ئەتاسىي بىلەن ھافىز ئەلئەسەد ئوتتۇرىسىدىكى ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت مەزگىلىدە ئىستىپا بەرگەن. 1965-يىلىدىن باشلاپ كېڭەيتىلگەن رەھبەرلىك ئاپپاراتىنىڭ ئەزاسى بولغان ۋە قىسقا مۇددەت خەلق كېڭەشنىڭ رەئىسى بولغان.

- يۇسۇف زەئىين: 1931-يىلى بوكمالدا دۇنياغا كەلگەن، كەسپى دوختۇر، 1964، 1963-يىللىرى يېزا ئىگىلىكنى ئىسلاھ قىلىش مىنىستىرلىكىنىڭ مىنىستىرى بولغان. ئەنگىلىيەدە ئەلچىلىك ۋەزىپىسى ئۆتىگەن. 1965-يىلى رەھبەرلىك ئاپپاراتىنىڭ ئەزالىقىغا تاللانغان. 1966-يىلىدىن 1968-يىلىغىچە تۇتقان باش مىنىستىرلىك ۋەزىپىسىنى 1970-يىلىغىچە داۋاملاشتۇرغان.

- جەلال ئەسسەيىيد: دىيرۇززۇرلۇق بولۇپ، قورۇلۇش پارتىيىسىنىڭ قورغۇچى ئەزالىرىنىڭ بىرى. ئۇ پارتىيىنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ، سۈرىيە سىياستىدە يەنىلا ئاكتىپ رول ئويناشنى داۋاملاشتۇرغان.

- ئابدۇلھەلىيم خەددام: 1932-يىلى بانىياستا دۇنياغا كەلگەن. دەمەشق ھوقۇق پاكولتىتىنى پۈتتۈرگەن. بىر قاتار رەسمىي ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. ھۆمات، قۇنەيتەرە

www.munber.org

ۋە دەمەشىق (1964) قاتارلىق شەھەرلەرنىڭ ۋالىسى، 1969 ـ يىلى ئىقتىساد مىنىستىرى، 1970 ـ يىلى تاشقى ئىشلار مىنىستىرى بولغان. ئۇ 1969 ـ يىلىدىن باشلاپ پارتىيەگە قاراشلىق رەھبەرلىك ئاپپاراتىنىڭ ئەزا بولۇپ كەلگەن خەددام 1984 ـ يىلى جۇمھۇرىيەتنىڭ سىياسىي ئىشلارغا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسلىك ۋەزىپىسىگە ئۆسكەن.

ـ ھافىز ئەلئەسەد: 1930 ـ يىلى لازىقىييەنىڭ قەرداھە يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن. 1955 ـ يىلى ھىمىستىكى ھەربىي پاكولتىتنى پۈتتۈرگەن. 1963 ـ يىلى زەمىير ھاۋا بازىسىنىڭ قوماندانى ، 1964 ـ يىلى ھاۋا كۈچلىرى قوماندانى بولغان. 1965 ـ يىلى ئىنقىلاب رەھبەرلىكى مىللىي كېڭەشىگە قېتىلغان. 1966 ـ يىلىدىكى ئىنقىلابتا سالاھ جەدىيدقا قوشۇلغان. 1966 ـ يىلىدىن 1970 ـ يىلىغىچە مۇداپىئە مىنىستىرى بولغان. ئۇ، ئۆزى قوماندانلىق قىلغان ئۆزگەرتىش ھەركىتىدىن كېيىن، يەنى 1970 ـ يىلى 11 ـ ئايدا جۇمھۇرىيەت رەئىسى بولغان.

ـ زەھىير مەشارىقە (ھەلەبلىك): كېيىنكى مەزگىللەردە جۇمھۇرىيەتنىڭ پارتىيە ئىشلىرىغا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسلىكىگە تەيىنلەنگەن.

◈ 1953 ـ يىلى «تىرىلىش پارتىيىسى» بىلەن ئەكرەم ئەلھۆرانى رەھبەرلىكىدىكى «ئەرەب كومىنىستىك پارتىيىسى» «ئەرەب سوتسىيالىستىك تىرىلىش پارتىيىسى» نامى ئاستىدا بىر پارتىيە بولۇپ بىرلەشتى.

◈ ئەمما تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ ئىراقتىكى قىسمى تۆۋەندىكى شەكىل بويىچە يۈز بەرگەن قانلىق ۋەقەلەردىن كېيىن ھۆكۈمەتنى قولغا ئالغان:

◈ تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ ئىراقتىكى ھۆكۈمەت تىزگىنىنى قولغا كەلتۈرۈشى:

ـ 1958 ـ يىلى 14 ـ ئىيۇل ئابدۇسسالام ئارىف قوماندانلىقىدىكى ئوفىتسېرلار ئىئوردانىيە تەرەپتىن باغدادقا كىرىپ، رادىئو ئىستانسىسىنى ئىگەللىۋالدى، پادىشاھلىق تۈزۈمگە قارشى ئىنقىلاب ئېلان قىلدى، پادىشاھ فەيسەل ئىككىنچى ۋە ئۇنىڭ تەخت ۋارىسى ئابدۇلئىلاھ، نۇرى سەئىيد ۋە تەرەپدارلىرى قەتل قىلىندى. پادىشاھلىق تۈزۈم يىقىتىلدى. شۇنىڭ بىلەن فەيسەل دەۋرى ئاخىرلاشتى، ئىراقنىڭمۇ توختاۋسىز ئىنقىلابلار دەۋرى باشلاندى.

ـ 1958 ـ يىلى 24 ـ ئىيۇل يەنى ئىنقىلاب باشلىنىپ ئون كۈندىن كېيىن تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ قورغۇچىسى ۋە رەھبىرى مىيچىل ئەفلەق باغدادقا يېتىپ كەلدى ۋە يېڭى تۈزۈم تەرەپدارلىرىنى بىرلەشكەن ئەرەب جۇمھۇرىيىتى (سۈرىيە ۋە مىسىر)گە قوشۇلۇشقا قانائەتلەندۈرۈشكە ئورۇندى. بىراق، ئىراق كومىنىستىك پارتىيىسى ئۇنىڭ ئىنتىلىشلىرىنى سۇغا چىلاشتۇرۇپ، ئابدۇلكەرىم قاسىمنى ئىراقنىڭ بىرلىككە كەلگەن رەئىسى، دەپ ئېلان قىلدى.

ـ 1963 ـ يىلى 18 ـ فېۋرال تىرىلىش پارتىيىسى ئابدۇلكەرىم قاسىمنىڭ تۈزۈمىگە قارشى ئىنقىلاب قوزغىدى. بۇ ئىنقىلاب باغداد كۈچلىرىدا يۈز بەرگەن قورقۇنچلۇق ئۇرۇشلارنى باشتىن كەچۈردى. بۇ ئىنقىلاب غەلىبە قىلغاندىن كېيىن تۇنجى كومىنىستىك ھۆكۈمەت تەشكىل قىلدى. كومىنىستىك پارتىيىنىڭ رادىكال قىسمى بىلەن مۆتىدىل قىسمى ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ يۈز بەردى. ئابدۇسسالام ئارىف

www.munber.org

بۇ پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ ئىراق تارىخىدىكى تۇنجى كومىنىستىك ھۆكۈمەتنى 1963-يىلى 18-نويابىر كۈنى يىقىتتى. ئابدۇسسالام ئارىف مۆتىدىل ئىقىمدىكى كومىنىست ئوفىتسىرلارنىڭ بىرى ئەھمەد ھەسەن ئەلبەكرنى جۇمھۇرىيەتنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قىلىپ تەيىنلىدى.

- 1964-يىلى فېۋرال ئېيىدا مىيچىل ئەفلەق سادداm ھۇسەيىننى تىرىلىش پارتىيىسى ئىراق شۆبىسىگە قاراشلىق رەھبەرلىك ئورگىنىنىڭ ئەزاسى قىلىپ تەيىنلىدى.

- 1966-يىلى سىنەبىر ئېيىدا ئىراق تىرىلىش پارتىيىسى تىرىلىش پارتىيىسگە مەنسۇپ بولمىغان ئوفىتسىرلار بىلەن بىرلىشىپ مۇۋەپپىقىيەتلىك بىر ئىنقىلابنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئابدۇسسالام ئارىف رىجىمىنى يىمىرىپ تاشلىدى.

- 1968-يىلى ئىيۇل ئېيىنىڭ 30-كۈنى تىرىلىش پارتىيىسى ئابدۇسسالام ئارىفقا قارشى قوزغالغان ئىنقىلابقا ھەمكارلاشقان بارلىق كىشىلەرنى قوغلاپ چىقىرىپ، ئەھمەد ھەسەن ئەلبەكرنى ئىنقىلاب رەھبەرلىك كېڭىشىنىڭ رەئىسى، جۇمھۇرىيەت رەئىسى ۋە ھەربى باش قوماندان قىلىپ تەيىنلىدى. سادداm ھۇسەيىن ئىنقىلاب رەھبەرلىك كېڭىشىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ۋە ئىچكى بىخەتەرلىك ئىشلىرىنىڭ مەسئۇلى بولدى.

- 1970-يىلى 15-ئۆكتەبىر توغبېشى ھەردان ئەتتىكرىيتى تىكرىت شەھرىدە سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈلدى. ئۇ ئىراق تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئەزالىرىنىڭ بىرى، ئىنقىلاب رەھبەرلىك كېڭىشىنىڭ ئەزاسى، مىنىستىرلار كېڭىشىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ۋە مۇداپىئە مىنىستىرى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن.

- 1971-يىلى نويابىر ئېيىدا سەييىد فۇئاد ئەررۇككابي سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈلدى. ئۇ پارتىيىنىڭ بىرىنچى نەزىرىيىچىسى ۋە ئىراقتىكى كۆزگە كۆرۈنگەن رەھبەرلىرىنىڭ بىرى ئىدى. ئۇنىڭغا تۈرمىنىڭ ئىچىدە سۇيىقەست قىلىندى.

- 1973-يىلى 8-ئىيۇل ھۆكۈمەت رەئىسى نازىم كىزار، ئىچكى بىخەتەرلىك ئورگىنى ۋە ئەگەشكۈچىلىرىدىن ئوتتۇز بەش كىشى مەغلۇپ بولغان بىر قېتىملىق ئىنقىلاب سەۋەبلىك ئۆلۈم ئىجرا قىلىندى.

- 1975-يىلى 6-مارت ئىراق تىرىلىش پارتىيىسى ھۆكۈمىتى ئىران شاھى بىلەن ھەممىگە مەشھۇر ئالجىرىيە كېلىشىمنامىسىنى ئىمزالىدى. كېلىشىمنامىگە ئىراق تەرەپتىن سادداm ھۇسەيىن ئىمزا قويىدى. مەزكۇر كېلىشىمنامە ئىراق تەرەپنىڭ ئىران شاھىنىڭ رايۇندىكى تەلەپلىرىگە قوشۇلۇشى، بۇنىڭ بەدىلىگە ئىران شاھى كۇردلارنىڭ ئىراق تۈزۈمىگە قارشى قىلىدىغان ئىنقىلابلىرىغا ھەمدەم بولماسلىقى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالدى.

- 1978-يىلى ئۆكتەبىر ئېيىدا تىرىلىش پارتىيىسى ھۆكۈمىتى خۇمەيىننى ئىراقتىن چىقىرىۋەتتى. 1979-يىلى فېۋرال ئېيىدا ئىراندا خۇمەيىنى ئىنقىلابى قوزغالدى.

www.munber.org

- 1979-يىلى ئىيۇن ئېيىدا ئەلبەكرنى بارلىق مەنسەپلىرىدىن ئېلىپ تاشلاپ ئۆيىگە نەزەربەنت قىلغاندىن كېيىن، سادداm هۈسەيىن ئىراق جۇمهۇرىيىتىنىڭ رەئىسى بولدى.

- 1979-يىلى ئىيۇل ئېيىدا سادداm هۈسەيىن ئىراق رەهبەرلىك كېڭىشىنىڭ ئۇچتىن بىر ئەزاسىنى ۋە ئىراق ئىرىلىش پارتىيىسىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئەزالىرىدىن بەش يۈزدىن ئارتۇق كىشىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كەڭ كۆلەملىك ئۆلۈمگە هۆكۈم قىلىش دولقۇنى قوزغىدى.

- شۇ يىلى ئاۋغۇست ئېيىنىڭ 8-كۈنى سادداm هۈسەيىن مائارىپ مىنىستىرى غانىم ئابدۇلجەلىيل، تەربىيە مىنىستىرى مۇهەممەد مەهجۇب، سانائەت مىنىستىرى مۇهەممەد ئايىش ۋە ئۇنىڭ دوستى هەمىيم ئەدنان ئەلهەمدانى ۋە دوكتور ناسىر ئەلهاني سەئىيدلارغا ئۆلۈم ئىجرا قىلدى. ئارقىدىن مۇرتەزا سەئىيد ئەلباقي قىيناش جەريانىدا ئۆلتۈرۈلدى. كېيىنكى ئىككىسى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى مەنسەپلىرىنى تۇتقان كىشىلەر ئىدى. بىر ئايغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە سادداm هۈسەي تەرىپىدىن ئۆلۈمگە هۆكۈم قىلىنغان پارتىيە مەسئۇللىرىنىڭ سانى ئەللىك ئالتىگە يەتتى. 1968-يىلىدىكى ئىنقىلابقا ئىشتىراك قىلغانلاردىن ئىززەت ئىبراهىم ئەددۇري، تاها ياسىن رامىزان ۋە تارىق هەننا ئەزىزلەردىن باشقا هېچكىم هايات قالمىدى.

- 1980-يىلى ئاپرىل ئېيىنىڭ توققۇزىنچى كۈنى سادداm هۈسەيىن كۆزگە كۆرۈنگەن شىئە ئۆلىمالىرىنىڭ بىرى مۇهەممەد باقىر ئەسسەدىر ۋە ئۇنىڭ «بىنتۇل هۇدا» نامى بىلەن تونۇلغان هەمشىرىسى زەينەپ سەدىرگە ئۆلۈم هۆكۈم قىلدى.

- 1980-يىلى 22-سىنتەبىر كۈنى سادداm هۈسەيىن ئىرانغا قارشى ئۇرۇشنى باشلىدى. بۇ ئۇرۇشتا يەتتە يۈز مىڭدىن ئارتۇق ئاقساق-چولاق، مېيىپلاردىن سىرت بەش يۈز مىڭغا يېقىن ئىراقلىق ياشنىڭ هاياتى نابۇت بولدى. ئۇرۇش خىراجىتى ئىككى يۈز مىليار دوللاردىن ئېشىپ كەتتى. سەككىز يىلدىن ئارتۇق جەريان بويىچە بارلىق تەرەققىيات ئىشلىرى توختاپ قالدى. بۇنچە كۆپ قۇربانلارنى بەرگەندىن كېيىن سادداm هۈسەيىن دۇنيا خەلقىگە «ئىران بىلەن بولغان بۇ ئۇرۇشنىڭ خاتا بولۇپ قالغانلىقىنى ۋە ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا تۈزۈلگەن ئالجىرىيە ئەهدىنامىسىگە قايتىشنىڭ ئەڭ هەقلىق ئىكەنلىكى»نى ئېلان قىلىپ باشقا چىققان بولدى.

- ئىران بىلەن بولغان ئۇرۇشى جەريانىدا كۇرد يۇرتلىرىغا قارشى زەهەرلىك گاز، خىمىيىلىك قوراللار، كۆيدۈرگۈچى بومبىلار ئارقىلىق نە قانۇن، نە دىن، نە ئىنسانپەرۋەرلىك، نە ئىززەت-هۆرمەتنى تونۇمايدىغان قالايمىغان شەكىلدىكى ئەڭ رەزىل، ئەڭ ئېغىر تۈردىكى ئۆلۈم، قىيناش ۋاستىلىرىنى قوللاندى. ئۇ، ۋەتىنىنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە خەلقىنى ئۇلارغا كىلىدىغان بارلىق يامان ئاقىۋەتلەردىن قوغداش، ساقلاپ قېلىشنىڭ ئورنىغا، ئەسكەرلىرىنىڭ شەهەرلەرنى ئاياللار، باللار، قېرىلاردىن تەركىپ تاپقان يۇرتلىرى بىلەن قوشۇپ تۈزلىۋېتىشكە، ئۇلارنى هەربى ماشىنىلىرى بىلەن بېسىپ ئۆتۈپ كېتىشكە بۇيرۇق بەردى.

- 1990-يىلى 2-ئاۋغۇست (هىجرىيەنىڭ 1411-يىلى مۇهەررەم ئېيىنىڭ 11-كۈنى) سادداm كۇۋەيت دۆلىتىنى بېسىۋالدى، زېمىنى ئۆزىنىڭ هېسابلىدى،

www.munber.org

خەلقنى سۇر توقاي ، زاۋۇتلىرىنى ۋەيران قىلدى، دۇككانلىرىنى بۇلىدى، ئۇنىڭ ئەركىن پەرزەنتلىرىنى ئۆلتۈردى، نېفىت قودۇقلىرىنى پارتلاتتى. بۇ ئەھۋال خەلقئارا جەمئىيەتنىڭ بۇ تاجاۋۇزچىلىققا قارشى ئاتلىنىشى، بۇ رايونغا ئەسكەر ئەۋەتىپ ئۇنى ئىراقتىن قوغلاپ چىقىرىشقا ئاتلىنىشىنى مەيدانغا كەلتۈردى. ئىراق مىللىي مۇداپىئەسىنىڭ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان ئەسكەرلىرى خەلقئارا جەمئىيەت تەرىپىدىن بىرىلگەن بۇ زەربىنىڭ قۇربانى بولۇپ كەتتى. بۇ زەربە ئۇلارنى خار ۋە زەبۇن ھالەتتە تەسلىم بولىدىغان، ئىتتىپاقداش كۈچلەرنىڭ بارلىق شەرتلىرىگە كۆنىدىغان ۋەزىيەتكە چۈشۈرۈپ قويدى. ئىراقتىكى بارلىق فابرىكىلارغا ھۇجۇم قىلىپ، ئۇ يەرنى ھېچ نەرسىگە يارىمايدىغان خارابىلىككە ئايلاندۇرىۋەتتى. بۇ ھۇجۇم «سەھرا بورىنى» دەپ ئاتالدى. كۇۋەيتنىڭ ئەمىرى دۆلىتىگە قايتىپ كەلدى، كۇۋەيت ھۆكۈمىتى سۈرگۈندىن قايتىپ كېلىپ پائالىيەتلىرىنى باشلىدى.

◈ ئىراقتىكى تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ پرىنسىپ ۋە ئىش ـ ئىزلىرى:

ـ پارتىيىنىڭ قۇرغۇچىسى بىر پارتىيىلىك تۈزۈمنى ياقلاپ مېڭىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىدى؛ ئۇ، پارتىيەنىڭ تەلىماتلىرىنى ئىجرا قىلىشتا «بىزگە بۇ رىسالىنى قانداق بەرگەن بولسا، يەنە بىزگە بۇيرۇق ۋە سۆزنى قاتتىق قوللۇق بىلەن ئىجرا قىلىش ھەققىنىمۇ بەرگەن» دېگەن قاراشنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. شۇنداقكەن مەيلى خۇسۇسىي ياكى سىياسىي جەھەتتە بولسۇن ئەڭ تۆۋەن دەرىجىدە بولسىمۇ ئەركىنلىكتىن بەھرىمەن بولىدىغان ھېچقانداق ئىراق پۇخراسى يوق. ئىراق تىرىلىش پارتىيىسى دۆلەتكە قاراشلىق بارلىق نەرسە قاتتىق قول ساقچىلارنىڭ نازارىتىدە بولىدۇ. دۆلەت بىختەرلىك ئورگانلىرى پۇخرالار بىلەن تۈزۈم ئوتتۇرىسىدىكى يالغۇز مۇناسىۋەت قانىلىنى تەشكىل قىلىدۇ.

ـ پارتىيىنىڭ سىياسىتى، ئەرەبلەر بىلەن ئىسلامنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بارلىق مۇناسىۋەتلەرنى كېسىۋېتىشكە، دىننى سىياسەتتىن ئايرىۋېتىشكە چاقىرىشقا، ئىشلارغا باھا بېرىشتە ھۆمۈرابى قانۇنلىرى، جاھىلىيەت شېئىرلىرى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى ۋە مەئمۇننىڭ مەدەنىيىتىنى ئوخشاش كۆرۈشكە، شۇنىڭدەك بۇلارنىڭ ھەممىسىنى، ئەرەب ئۈممىتىنى تىرىلدۈرۈش ۋە ھاياتقا بولغان ھېسسىياتلىرىنى ئىپادىلەشتە باراۋەر ئورۇندا قويۇشقا مەركەزلىشىدۇ.

ـ گەرچە ئىراقتا يۈرگۈزۈلگەن سوتسىيالىستىك سىياسەتنىڭ مۇقەررەر نەتىجىسى خەلق ئۈچۈن پاراۋانلىق ئېلىپ كەلمىگەن، كەمبەغەللەرنىڭ سەۋىيىسىنى ئۆستۈرمىگەن بولسىمۇ، پارتىيىنىڭ سىياسىتى، سوتسىيالىزمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئەرەب ئۈممىتىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ۋە تەرەققىي قىلىشىغا ئىمكان يارىتىشنىڭ ئاساسىي شەرتى، ئىككەنلىكىنى ئىلگىرى سۈرۈپ كەلدى. ھالبۇكى بۇ نەزىرىيە بارلىق كىشىلەرنى كەمبەغەللىكتە باراۋەر ئورۇنغا چۈشۈردى. مال ـ مۈلۈك، خام ئەشيا ۋە تەبىئىي بايلىقلاردا يۇكسەك ئورۇننى ئىگەللەيدىغان ئىراق، تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ سەپسەتىلىرى ئارقىسىدا خەلقى ئۈچۈن ئاساسلىق ئۇزۇقلۇقنىمۇ يېتىشتۈرۈپ بېرىشتىن ئاجىز كەلدى.

www.munber.org

- ئىراق ئاساسى قانۇنىدىكى ئىسلام بىلەن ئالاقىسى بولغان بارلىق مەزمۇنلارنى چىقىرىپ تاشلىدى، سېكولارىزم ئىراقنىڭ دەستۇرىغا، تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ ئەقىدە ۋە پرىنسىپلىرى قانۇن چىقىرىش مەنبەسىگە ئايلاندى.

- 1982 ـ يىلى ئىيۇن ئېيىدا باغدادتا چاقىرىلغان توققۇزىنچى قېتىملىق رايۇن خاراكتېرلىك قورۇلتىيىنىڭ ئاساسلىق دوكلاتىدا تۆۋەندىكىلەر تىلغا ئېلىنىدۇ:

«بۈگۈنكى دەۋردىكى دىنغا بېقىنىش ھادىسىسى نەزىرىيە ۋە ئەمەلىيەت جەھەتتىن سەلەپىيلەرگە ئائىت قالاقلىق ھادىسىسىدۇر»

«بۇ ساھەدە ئۆتكۈزۈلگەن خاتالىقلارنىڭ بىرى پارتىيىگە مەنسۇپ بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ دىنىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بولۇپ، دىنىي چۈشەنچىلەر ئاستا ـ ئاستا پارتىيىنىڭ چۈشەنچىلىرىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان ئەھۋال شەكىللىنىپ قالدى.»

«بۇ ھادىسىگە (دىنىي ھادىسەنى كۆزدە تۇتىدۇ) قارشى كۆرەشتە پارتىيە ئۇنى قەيەردە ئۇچراتسا شۇ يەردە نىشانغا ئېلىشى لازىم... چۈنكى بۇلارنىڭ ھەممىسى خەلق، پارتىيە، ئىنقىلاب، مىللىي مەسىلىلەر...گە قارشى پوزىتسىيەلەرگە ۋەكىللىك قىلىدۇ..»

شۇنىڭ ئۈچۈن سادداm ھۈسەيىن ۋە ئۇنىڭ پارتىيىسى ئىسلامغا ۋە بارلىق ساھەلەردە ئىسلام ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلارغا ئۇرۇش ئېلان قىلىشقا يۈزلەندى. ئۇ ئۆزى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئىبلىسنىڭ ئەسكىرى بولغان بىر كىشى ئىدىم، شارائىت مېنى ئىبلىس مېنىڭ ئەسكىرىم بولغانغا قەدەر يۈكسەلتتى.» سادداm ئېلان قىلغان ئۇ ئۇرۇش تۆۋەندىكى ئۇسۇللارنى قوللاندى:

- سادداm ھۈسەيىن خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ دوكلاتىدا ئىسىملىرى ئېلان قىلىنغان 47 نەپەر ئالىم ۋە دەۋەتچىنى ئۆلتۈرىۋەتتى. ئۇنىڭ بېشىدا ئەھلى سۈننىلەردىن شەيخ ئابدۇلئەزىز ئەلبەدرىي، شىئە مەزھىپىنىڭ ئۆلىمالىرىدىن مۇھەممەد باقىر ئەسسەدىرلەر بار ئىدى. كۈردلارنىڭ باشلىقى مۇستەفا بارزانى بىلەن سۆھبەتلىشىشكە ئەۋەتىلگەن كۆپ ساندىكى ئۆلىمالار سۇيىقەستكە ئۇچرىدى. ئۇلارنى تۇزاق قۇرۇلغان كىيىملەرنى كىيىشكە زورلىدى، ئۇ كىيىملەر پارتلاپ كۆپ ساندىكى كىشىلەرنىڭ ئۆلۈشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى. سادداmنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئىسلامىي شەخسلەرنى ئۆلۈمگە بۇيرىغان قارارلىرى ئۆزلۈكسىز چىقىپ تۇردى.

- ئەركىن پىكىر قىلىدىغان ئۇنۋېرسىتېت ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ نۇرغۇنلىرى دەم ئېلىشقا چىقىرىلدى، ئارقىدىن مەھكىمىگە چاقىرتىلىپ تۇرىدىغان ئورۇنلىرى بەلگۈلەپ بېرىلدى ياكى ئۇزۇن مۇددەتلىك تۈرمە ھاياتىغا مەھكۇم قىلىندى.

- پەقەت مۇسۇلمان ياشلارنىڭ ئۆز ئارا ئۇچرىشىدىغان جايلىرى بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئىراقتىكى يۈزلىگەن مەسچىتلەرنى تاقاش ئۈچۈن بۇيرۇق چىقاردى.

- ئىسلامىي كىتابلارغا قارشى تۇرۇش، ئۇلارنى كۇتۇبخانىلاردا قويغۇزماسلىق توغرىسىدا بۇيرۇق چىقارغان. بۇ ھەقتە سەئدۇن ھەمادىي مۇنداق دەيدۇ: «نازارەتچىلىككە قويۇلغان كىشى ئۈچۈن بىر كىتابقا رۇخسەت بېرىشكە قارىغاندا ئۇنى چەكلىۋېتىش ئاسانغا توختايتتى. چۈنكى ئۇ يۈز كىتابنى چەكلەپ قويسا، بىر

www.munber.org

ئۇنىڭ ھېسابىنى ئالمايتتۇق. بىراق بىر كىتابقا رۇخسەت بېرىپ قويۇپ، ئۇنىڭدىن چەكلەنگەن بىرەر كەلىمە چىقىپ قالسا قىيامەت قايىم بولاتتى.»

- مۇسۇلمان قىزلارنىڭ ئىسلامىي ھىجابلارنى ئارتىشىغا قارشى تۇرۇش، قىز - ئوغۇللارنىڭ ئۆز ئارا يولسىز مۇناسىۋەتلەرنى قورۇشلىرىغا قىزىقتۇرۇش، كىچىلىك كۇلۇبلارنى ئېچىۋېتىش، بارلىق ساھەلەر بويىچە پىتنە - پاساتقا رىغبەتلەندۇرۇش، جىنايەت ۋە يالىڭاچلىق كوچا ـ كويلارغا توشۇپ كەتكۈدەك ۋەزىيەتنى بارلىققا كەلتۇرۇش ئۇچۇن بار ئاچقان كىشىلەرگە سېخىيلارچە ياردەم بېرىش، تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ ئېلانلىرى بىلەن مەكتەپ ۋە كۇتۇپخانىلارنى توشقۇزىۋېتىش، ئىچىملىك خانىلىرىنى پەسكەشلەرنىڭ، سېتىلمىلارنىڭ مەركىزىگە ئايلاندۇرۇش قاتارلىقلار ئومۇمىي ئەھۋالغا ئايلاندى. كۆۋەيتنى بېسىۋالغاندىن كېيىن، ئۇ يەردە ھاراق دۇككانلىرىنى ئېچىشقا بۇيرۇق چىقاردى.

- ئىسلامىي جەھەتتە يالغۇز قالغانلىقنى ھېس قىلغاندىن كېيىن، ئىسلام قورۇلتىيى تەشكىلاتىغا قوشۇلۇشنى ئەڭ ئاخىرىدا قوبۇل قىلغان دۆلەتلەرنىڭ بىرى ئىراق ئىدى. ئۇ ئىسلام قورۇلتىيىنىڭ قارارلىرىنى ئەمەلىيلەشتۇرمەيتتى.

- مەيلى لىۋان، كەشمىر، پەلەستىن، قىبرىستا ياكى ئافغانىستاندا بولسۇن بارلىق ئىسلام شۇئارىنى كۆتىرىپ چىققانلارغا قارشى سېكولارىستىك تۈزۈمنى ھېمايە قىلىشقا كۈچ چىقىراتتى. شۇنىڭغا ئۇ بارلىق ئىسلامىي مەسىلىلەردە ئىسلامغا قارشى كۈچلەر تەرىپىدە تۇرۇپ كەلدى.

- ئۆز دۆلىتىنىڭ تۇرمە ۋە قاماقخانىلىرىغا دەھشەتتىدىن ئادەم بەدىنى تىكەنلىشىپ كېتىدىغان قورقۇنلۇق قىيناش ۋاستىلىرىنى كەلتۇردى. ئۇنىڭ جاللاتلىرى ئارقىلىق ئۇنىڭ تۆۋەندىكىدەك قورقۇنلۇق ۋاستىلەرگە تايىنىدىغانلىقى ئوتتۇرىغا چىقتى:

- ئېلېكتىر ئۇسكىنىسى ئارقىلىق قولاقتىن تۇشۇك ئېچىش.

- ئېلېكتىر ھەرىسى ئارقىلىق مەھبۇسنىڭ تىنىنى ئىككىگە پارچىلاش.

- مەھبۇسلارنى يالاڭ ئاياق ھالدا ئەينەك پارچىلىرى بىلەن ئورۇلغان شۇتىلاردا مېڭىشقا زورلاش ئارقىلىق پۇتلىرىدىن سۇ مىسالى قان ئېقىتىش، مەھبۇس شۇتىنىڭ ئاخىرىقى بالدىقىغا چىققاندا توك قويۇپ بېرىپ، توكقا سوقتۇرۇش.

- مەھبۇسلارنى ئېلېكتىر سىملىرى، توربىلارغا ئىشلىتىدىغان پىلاستىك نەيچىلەر بىلەن ئۇرۇش، باشلىرىنى پاسكىنا سۇلارغا چۆمدۇرۇش، ئالدىدا قىزىق سۇ بىلەن ئارقىدىن سوغۇق سۇ بىلەن يۇيۇش.

- مەھبۇسلارنى تورۇسلاردىكى شامالدۇرغۇچلارغا باغلىغاندىن كېيىن، كونۇپكىنى ئېچىۋېتىش، يالىڭاچ تەنلىرىگە كۆيۈپ تۇرغان تاماكو، ئوتتا قىزىتىلغان مىخلارنى يېقىش.

- مەھبۇسلارنى قانچە كۈنلەپ تاماقسىز، سۇسىز تاشلاپ قويۇپ، ئاندىن مۇز سېلىنغان سوغۇق سۇ بېرىش، ئەگەر ئىچىشكە تەمشەلسە قاتتىق بىر زەربە بىلەن

www.munber.org

ئەينەك ئۇستاكانىنى مەھبۇسنىڭ لەۋ ۋە چىشلىرىغا توغرىلاپ سۇندۇرۇش، چىشلىرىنى سوغۇرۇپ ئېلىش، ئېغىزىنى ئەينەك پارچىلىرى بىلەن توشقۇزۇش.

- قاماقتا ئېلىنغانلارنىڭ ئۆتكۈزگەن ۋە ئۆتكۈزمىگەن جىنايەتلىرىنى ئېتىراپ قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئاياللىرى، ھەمشىلىرى، قىزلىرىدىن ئىبارەت يېقىنلىرىنى تۈرمىگە ئەكىلىپ كۆز ئالدىلىرىدا باسقۇنچىلىق قىلىش.

ئىراق تىرىلىش ھۆكۈمىتىنىڭ مەھسۇلاتى:

ئۇنىڭ كۇۋەيتكە باستۇرۇپ كىرىشى ۋە ئىسلام جىھادىنى شۇئار قىلىپ ئوتتۇرىغا چىقىشىنىڭ مۇسۇلمان ئاممىغا ناھايىتى يامان تەسىرى بولدى. بولۇپمۇ سەئۇدى ئەرەبىستان پادىشاھلىقىنىڭ رەھبەرلىرىگە ھۇجۇم قىلغاندىكى تەسىرى يامان بولدى. سادداملار ئۆزىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن، دەپ ئېلان قىلىپ، ئىسلامنىڭ ئەڭ يامان دۈشمىنى تورۇغلۇق ئىسمىنى ئابدۇللاھ ئەلمۆمىن دەپ ئاتىدى.

- كۇۋەيت خەلقى ۋە ئىنقىلابچىلىرىنىڭ ئۇنى كۇۋەيىنى بېسىۋېلىشقا تەكلىپ قىلغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا ھەممە بىردەك سادداملىڭ كەززابلىقىنى تونۇپ يەتتى. كۇۋەيتتە بىر كىشىنىمۇ ئۆزىگە قاراتماي تۇرۇپ كۇۋەيتنى ئىراقنىڭ بىر پارچىسى ، پارچىنىڭ ئومۇمغا قېتىلىش ھەققى بار، دېگەننى دەۋا قىلىپ چىقتى. ئەزالىرى كۇۋەيتلىكلەر دېگەننى دەۋا قىلىپ ئارقا - ئارقىدىن ھۆكۈمەتلەرنى تەشكىل قىلدى. ئەمما رېئاللىق ئۇنىڭ تۆترۈۋقسىز دەۋالىرىنى يالغانغا چىقاردى. كۇۋەيت خەلقى ئۆزىنىڭ قانۇنلۇق رەھبەرلىكىگە ۋە كۇۋەيتكە بولغان تەۋەلىك قارىشىنىڭ سەممىيلىكىنى ئىسپاتلاپ چىقتى.

- ئۇ ئىككى ھەرەمنى ئەھلى سەلىپلەردىن تەشكىل تاپقان ئامېرىكىلىقلارنىڭ مۇستەملىكىسى ئاستىدا، دېگەن قاراشنى داۋاملىق تەكرارلاپ تۇردى. ئۇنىڭ بۇ دەۋاسى ئۆلىمالارنىڭ ئىككى ھەرەم زېمىنىدا قۇرۇلتاي چاقىرىشىغا سەۋەپ بولدى. ئۇلار بۇ دەۋانىڭ تۆھمەتتىن باشقا نەرسە ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلاپ چىقتى. ئىسلامىي كۈچلەر ئۇنىڭ يالغانلىرى قانچە قاچقانسىرى ئۇنىڭ ئىسلامىي شۇئارلارغا بولغان يېپىشىشى ئېشىپ باردى.

- كۇۋەيتنىڭ مۇستەملىكە قىلىنىشى يەھۇدىي مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ پەلەستىننى بېسىۋېلىشى ئۈچۈن ئاقلىغۇچىلىق رول ئوينىدى. ھەتتا لىكۇد پارتىيىسىنىڭ مىللەت ۋەكىللىرىدىن بىرى «ئىسرائىلىنىڭ پارىس قولتۇقىدىكى قالايمىقان ۋەزىيەتتىن ئۆنۈملۈك پايدىلىنىپ پەلەستىن خەلق قوزغىلىڭىنى ئومۇميۈزلۈك باستۇرىۋېلىشى كېرەك» دېگەن قاراشنى ئۈچۈقتىن ئوچۇق ئوتتۇرىغا قويدى.

- تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ بىرلىككە چاقىرىش سىياسىتى ئېنىق ئوتتۇرىغا چىقتى، كۈچ ئىشلىتىش ئارقىلىق ئەرەب ئالەمىگە ھۆكۈمرانلىق قىلىشتىن ئىبارەت تاماسى پاش بولدى. ئۇلار ئىشلىرىنى ھازىرغىچە بىر قىسىم خەلقئارالىق قاراشلار بويىچە غەربلەشتۇرۇش ۋە ھۆكۈمرانلىقتىن يىراق، بارلىق خەير - ساخاۋەت ئىشلىرى ۋە ئىسلامىي ئويغىنىش ھەرىكىتىنىڭ ئىقتىسادىي مەنبەسى دەپ

www.munber.org

قارىلىۋاتقان پارىستىن قولتۇقىدىن باشلىدى. بۇ ئەھۋال ئىسلامىي پائالىيەتلەرنىڭ پالەچلىشىشىگە سەۋەب بولدى.

- ئەرەب ئۈممىتىنىڭ ئوخشىمىغان مۇئەسسەسە ۋە تەشكىلاتلارنىڭ دۈشمەننى قايتۇرۇشتىكى ئاجىزلىقى ئەرەب سىياسىي سىستېمىسىنىڭ يىمىرىلىشىغا سەۋەب بولدى. ئىراقنىڭ سەئۇدى ئەرەبىستان، كۇۋەيت ۋە پارىس قولتۇقى دۆلەتلىرىگە قاراتقان ئۇرۇش يۈنىلىشىنىڭ پەردىسىنىڭ ئېچىلىپ كېتىشى، رىياد ۋە دەممام تەرەپلەرگە ئۇزۇن مۇساپىلىق بومبىلىرىنى قارىتىپ تىكلەپ قويىشى ۋە ئەمەلىيەتتىمۇ كۇۋەيتتىكى نېفىت قۇدۇقلىرىغا ئوت قويىۋېتىشىدىن كېيىن ئەرەب ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ئىراق ھەربى كۈچلىرىگە قارشى مەزمۇت تۇرالايدىغان كۈچلەرگە ئىگە بولۇشقا ئائىت ئارزۇ - ئۈمىدلىرى سۇسلاپ كەتتى.

- ئىراقنىڭ كۇۋەيتكە دۈشمەنلىك قىلىشى تۇيۇقسىز ئوتتۇرىغا چىقىپ قېلىشى مۇمكىن بولغان خەتەرنىڭ ئالدىنى ئېلىپ ئۈچۈن خەلقئارا بىرلەشمە قوشۇننىڭ چاقىرىلىشىغا سەۋەب بولدى. ئەرەب دۆلەتلىرى دۈشمەننى توختىتىشىپ بىرىش ئۈچۈن چاقىرغان خەلقئارالىق بىرلەشمە قوشۇننىڭ چىقىملىرى كۆتىرىشكە مەجبۇر بولۇپ قالدى.

- تاجاۋۇزچىلىق كۇۋەيىنىڭ ئاساسى قۇرۇلۇشىنى ۋەيران قىلىشقا، خەلقنى قورقۇنچقا ۋە كۈتۈلمىگەن شەكىلدە سۈرگۈن قىلىنىشقا ئېلىپ باردى. ئەھۋالنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشى پەلەستىندىكى ۋەزىيەتتىنمۇ خەتەرلىك ئىدى. چۈنكى پەلەستىن زېمىنىنى بېسىۋالغانلار شۈبھىسىز دۈشمەنلەر ئىدى، ئەمما كۇۋەيتنىڭ مۇستەملىكچىسى بولسا سەككىز يىلدىن بىرى ئىراقنىڭ ھەربى قۇرۇلۇشلىرىغا ياردەم بىرىپ كەلگەن، ھەمدەم بولغان قېرىنداشنىڭ ئۆز قېرىندىشىنى ساغلام ئەقىل قوبۇل قىلمىغۇدەك دەرىجىدىكى رەزىللىك بىلەن پۈرسەت كۈتۈپ تۇرۇپ بېسىۋېلىشىدىن ئىبارەت ئىدى.

- پارىس قولتۇقى رايونىدىكى بىخەتەرلىكنىڭ قىممىتىنى ئەرزىمەس ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويدى. رايون ئەۋلادلىرىنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا قورقۇنچ، ئەنسىزلىك ۋە تەشۋىش قاتارلىقلارنىڭ ئۇرۇقلىرىنى چېچىۋەتتى. ئۇلاردىكى ئۆز قېرىنداشلىرىغا بولغان ئىشەنچلىرىنى تارتىپ ئالدى.

- بۇ قېتىملىق ئۇرۇش ئەرەب بىرلىكىنىڭ قىممىتىنى يەرگە ئۇردى، مىللەتچىلىك ئاساسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنىڭ يىلتىزىنى كەستى، ئەرەب بىرلىكى سېپىنىڭ ئىلگىرى كۆرۈلۈپ باقمىغان دەرىجىدە بۆلۈنۈشىگە ئېلىپ باردى. ئۇ مەزگىلدە مىسىرلىق ئىشچىلارنىڭ جەسەدلىرىنى ساندۇقلارغا سېلىپ يۇرتلىرىغا يوللاپ تۇرۇش ئۆزلۈكسىز داۋاملاشتى.

- بارلىق ساھەلەردىكى پەلەستىن مەسىلىسىنىڭ ئالدىنقى قاتاردا تۇرۇش ئورنى كەينىگە چېكىندى, نۇرغۇن پەلەستىنلىكلەرگە بىرىلىدىغان ئىقتىسادىي ياردەم كېسىلىپ قالدى. پەلەستىنلىكلەرنىڭ ئاساسلىق تۇرمۇش ۋە خىراجەت مەنبەسى كۇۋەيت ئىدى.

www.munber.org

- ئەرەب ئەللىرىنىڭ كۈۋەيتنىڭ مۇستەملىكە قىلىنىشى بىلەن ئالدىراش بولۇشى سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى 600 مىڭدىن ئارتۇق يەھۇدىي مۇھاجىرنىڭ ئىسرائىل تەرەپكە ئېقىشىغا ئىمكان يارىتىپ بەردى.

- بۇ كرىزىس كۇرد مەسىلىسى ئۈستىدىكى پەردىنىڭ ئېچىلىپ كېتىشىگە ئېلىپ باردى. ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئەرەبلەرنىڭ ئىراققا قىلغان ياغلىما مۇئامىلىلىرى سەۋەبلىك چەكلىك دائىرىدىن چىقالماي قالغان بۇ ھۆججەتلىك ماتېرىياللار ئېچىلىپ كەتتى. ئاخبارات ۋاستىلىرى ئىراق رېجىمىنىڭ پۈتۈن دۇنيا سەۋىيىسىدىكى جىنايەتلىرىنى پاش قىلىپ تاشلىدى. ئىراقتىكى تىرىلىش تەرەپدارلىرىنىڭ جىنايەتلىرى كۇردلارنىڭ ئىراقتىن ئايرىلىپ چىقىشى ياكى ئۆز رايونىنىڭ ئاپتونومىيە ھوقۇقىنى بېرىشىنى تەلەپ قىلىشىغا سەۋەب بولدى. بۇ ئەھۋال بۇ مۇسۇلمان ئۆلكىنىڭ ئۇزۇن مۇددەتلىك ئاجىزلىق ۋە ۋەيرانچىلىقىنى كەلتۈرۈپ چىقىراتتى.

- بۇ كرىزىس يەنە دۇنيا بازىرىدا نېفت باھاسىنىڭ كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە ئۆرلەپ كېتىشىگە سەۋەب بولدى. بۇ نېفت ئىشلەپ چىقىرىدىغان ئەرەب ۋە غەيرى ئەرەب ئەللەرگە كەلتۈرگەن مۇھىم ئاقىۋەتلەرنىڭ بىرى ئىدى. بۇ كرىزىسنىڭ يەنە بىر سەلبىي تەسىرى نېفت ئىمپورت قىلىدىغان ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرىنىڭ ئىقتىسادىي يۈكىنى ئېغىرلىتىۋېتىشتە ئۆز ئىپادىسىنى تاپتى. چۈنكى ئۇلارنىڭ يىللىق كىرىمى نېفت سېتىۋالغان ھۆججەتلەرنىڭ قىممىتىگە توغرا كېلىپ قالاتتى.

- كۈۋەيتنىڭ ئازات قىلىنىشى بىلەن تەڭ بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى بىخەتەرلىك كېڭىشىنىڭ قارارىغا ئاساسەن ئىراقنىڭ ۋەيران قىلىندى. بۇ تېپتىكى ۋەيران قىلىش يالغۇز ئىراقنىڭ ھەربىي مەركەزلىرىگىلا قارىتىلغان بولماستىن، ئومۇمىيۈزلۈك ۋەيران قىلىش بولۇپ، ئىراق ھۆكۈمدارلىرىنىڭ ئۇزۇن زامانلارغىچە ئۇرۇشتا ۋەيران بولغان جايلارنى ئىسلاھ قىلىش بىلەن ئاۋارە بولۇشىنى كۆزدە تۇتاتتى. بۇنىڭدىن باشقا يەنە بۇ ۋەيران قىلىش چوڭ كۈچلەرنىڭ كۇردلارغا ئاپتونومىيە بېرىش ئارقىلىق ئىراقنىڭ كېلەچىكى ۋە نېفتىغا بولغان كونترول قىلىش ئىشلىرىغا شارائىت ھازىرلاپ بېرەتتى. كۇردلارغا ئاپتونومىيە بېرىش ئارقىلىق مۇسۇل ۋە كەركۈكتىكى نېفت مەنبەلىرىنىڭ باشقۇرغۇچىلىق ھەققىنى ئۇلارغا تاپشۇراتتى. ئامېرىكا، بېرىتانىيە، فرانسىيە قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ بۇ رايوندا ئىزچىل تۇرۇشى ئاز سانلىق كۇردلارغا ئامانلىق ھازىرلاپ بېرىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالاتتى. بۇلار ئەلۋەتتە چوڭ مۇستەملىكىچى كۈچلەرنىڭ رايوندا ئىزچىل ھالدا ھەربىي تۇرغۇزۇشى ئۈچۈن پۇرسەت يارىتىش پىلانىنىڭ سىرتىدىكى ئىشلار ئىدى. بۇ پىلان پارىس قولتۇقى ئۇرۇشىدىن كېيىن، سىياسىي جەھەتتىن ئاساسەن تاماملىنىپ بولغان ئىسرائىلغا قارشى قۇتراتقۇچى كۈچلەرنى جىمىقتۇرۇش ئۈچۈن ئىلگىرى ھازىرلانغان پىلانلارغا ماسلاشتۇرۇلۇپ ئېلىپ بېرىلغان ئىدى. ئىراقنىڭ رېجىمى رايوندا چەكلىك، خەلقئارادا يالغۇزلۇق ئورنىغا چۈشۈپ قالدى. ئىراق ھازىر پۈتۈنلەپ ۋەيرانچىلىك ۋە خارابە ھالەتتە تۇرىۋاتىدۇ.

- خوشنىلىرى، قېرىنداشلىرى ۋە كۇرد پۇخرالىرىغا قارشى يۈرگۈزگەن ۋەھشىلەرچە مۇئامىلىسى سەۋەبلىك ساددام ھۆسەيىننىڭ مەيلى ئۆز تەۋەلىكى، مەيلى ئەرەب دۇنياسى ۋەياكى ئىسلام ئالەمىدە بولسۇن قوبۇل قىلىنمايدىغان بىر كىشىگە

www.munber.org

ئايلىنىپ قالغانلىقىدا گەپ يوق ئىدى. ئۇ يەنە رەزىللەرچە قورقۇنچاقلىقى، دۈشمەنلەرچە تۈيغۇسى، پائالىيەتلىرىگە ئۆزىنى چوڭ ساناش ساراڭلىقىنىڭ ھۆكۈمران بولۇپ‌ىلىشى، ئىران بىلەن بولغان ئۇرۇشىدىكى رەزىل نىيەتلىرى پاش بولغاندىن كېيىنكى ئالدامچىلىقلىرى، ئارقىدىن ئۆزى بىلەن تىنچ ياشاۋاتقان ۋە ياردەم قىلىپ كىلىۋاتقان خوشنىسى كۇۋەيكە ھۇجۇم قىلىشى قاتارلىق مەسىلىلەر سەۋەپلىك ھەممە نەپرەت قىلىدىغان ئورۇنغا چۈشۈپ قالدى.

ساددام ھۈسەين ئەرەب مىللەتلىرى بىختەرلىك مەسىلىلىرى ۋە ئەرەب مىللەتچىلىكى ھەرىكەتلىرىنىڭ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىشىغا سەۋەب بولدى. ئۇنىڭ قىلمىشلىرى ئەرەب ھەمكارلىق تېمىنىڭ يىمىرىلىشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تىرىلىش پارتىيىسى ئىشىنىدىغان پىكىر ۋە ئەقىدىلەرگە باھا:

- ئەرەب سوتسىيالىستىك تىرىلىش پارتىيىسى مىللىي، سېكولارىست ۋە ئىنقىلابچى پارتىيەدۇر. ئۇنىڭ بىر قاتار پىكرى قاراشلىرى بولۇپ، ئۇنىڭغا قانائەت قىلىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن ئۇلارنى بىر يەرگە توپلاشمۇ قىيىن. بۇ ھەقتە نۇرغۇن نەرسىلەر يېزىلدى، باشلامچىلىرى بۇ ھەقتە ناھايىتى ئۇزۇن سۆزلەشتى. ئەمما ھاكىمىيەتنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىلگىرى سۆز ـ ھەرىكەتلىرى بىلەن ھاكىمىيەتنى قولغا ئالغاندىن كېيىنكى پائالىيەتلىرى ئوتتۇرىسىدا ئالەمچە مۇساپە بار.

- ئۇلارنىڭ قارىشىچە مىللىي باغلىنىش ئەرەب دۆلەتلىرىدىكى پۈخرالارنىڭ بىر دائىرە ئىچىگە توپلىيالايدىغان، بارلىق مەزھەپ، تائىپە، قەبىلە، ئىرق ۋە رايون مۇتەئەسسىپلىكلىرىنى يوققا چىقىرىدىغان يىگانە باغلىنىشتۇر. ئۇلارنىڭ شائىرى مۇنداق دەيدۇ:

«تىرىلىشنى شېرىكسىز پەرۋەردىگار، ئەرەبچىلىكنى ئىككىنچىسى يوق دىن، دەپ ئىمان كەلتۈردۈم.»

- پارتىيىنىڭ تەربىيلەش سىياسىتى ئۆزىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ئەرەبلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىنقىلاب ۋە ئىنسانىيەتنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئىلمىي تەپەككۇرنى چىقىش قىلغان ئاساستا ئۈممەتنىنىڭ بىرلىكىگە، رىسالىتىنىڭ مەڭگۈلۈكىگە ئىشىنىدىغان، قالاقلىق، ئەنئەنە، خۇراپاتلاردىن يىراق، ئاكتىپلىق، كۆرەش، پۈخرالىرى بىلەن ھەمدەملىك روھىغا تويۇنغان يېڭىچە ئەرەب ئەۋلادلىرى يىتىشتۈرۈپ چىقىدىغانلىقىنى ئېلان قىلىدۇ. سۈرىيەدىكى پارتىيەنىڭ يازغۇچىلىرىنىڭ بىرى ئىبراھىم خەلاس مۇنداق دەيدۇ: «ئەرەب مەدەنىيىتىنى جانلاندۇرۇش، ئەرەب جەمئىيىتى قورۇپ چىقىشنىڭ يىگانە يولى ئاللاھ، دىنلار، فىئوداللىق، كاپىتال ۋە جەمئىيەتتە ئومۇملىشىپ كەتكەن ئەخلاقى قىممەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ تارىخ مۇزىيىغا تاشلانغان قالدۇقلاردىن باشقا نەرسە ئەمەسلىكىگە ئىشىدىنىغان يېڭىچە ئەرەب سوتسىيالىست ئىنسانلىرىنى يىتىشتۈرۈپ چىقىشتۇر.»

◈ تۆتىنچى قېتىملىق مىللىي قورۇلتاي ماقۇللىغان ئومۇمىي تەۋسىيەلەرنىڭ بىر قىسمى:

www.munber.org

- تۆتىنچى تەۋسىيە مۇنداق دەيدۇ: «تۆتىنچى قېتىملىق مىللىي قورۇلتاي دىنى قالاقلىقنى ھازىرقى باسقۇچتىكى تەرەققىياتقا يۈزلىنىشكە تەھدىت ئېلىپ كېلىدىغان ئاساسلىق خەتەرلەرنىڭ بىرى، دەپ قارايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مىللىي رەھبەرلەرنىڭ مەدەنىي پائالىيەتلەرگە، پارتىيىنىڭ سېكولارىزم بويىچە مېڭىشىقا دىققەتنى مەركەزلەشتۈرۈشلىرى، سىياسىي پائالىيەتلەر دىنىي تائىپىلەر خۇنۇكلەشتۈرۈۋاتقان رايونلاردا تېخىمۇ شۇنداق قىلىشلىرى تەۋسىيە قىلىنىدۇ.»

- تۆققۇزىنچى تەۋسىيە مۇنداق دەيدۇ: «مىللىي ئىدىيىمىزنى بايان قىلىشنىڭ ئەڭ ياخشى يولى، ئۇنى سېكولارىزمنىڭ تەرەققىيات ئوقۇمى بويىچە ئىزاھلاش ۋە گەۋدىلەندۈرۈش، مىللەتچىلىك ئىدىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا ئەنئەنىۋىي ئۇسلۇبلاردىن يىراق تۇرۇشتىن ئىبارەتتۇر. بۇ باسقۇچتىكى كۆرۈشىمىز خەلق ئىچىدىكى مۇئەييەن تائىپىلەردىنلا ئەمەس، كەڭ خەلق ئاممىسىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىش ئۈچۈن ھەرىكىتىمىزنىڭ دىندىن يىراقلىقىنى، مەزمۇنىنىڭ سوتسىيالىستىك بولۇشىنى مەركەزلىك چۆرىدىگەن ھالدا ئېلىپ بېرىلىدۇ.»

- بىرلىك توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: «ئەرەب بىرلىگى ھەرگىزمۇ ئەرەب ۋەتىنىنىڭ ئايرىم بۆلەكلىرىنى بىر يەرگە ئېلىپ كېلىش، بىر - بىرىگە چاپلاپ قويۇش ئەمەس، بەلكى بۇ بۆلەكلەرنىڭ بىر - بىرىگە كىرىشىپ كېتىشىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بىرلىك بارلىق ئارقا كۆرىنىشلىرى، مەنىلىرى ۋە باسقۇچلىرى بويىچە ئىنقىلاب دېمەكتۇر. ئۇ ئىنقىلابتۇر؛ چۈنكى ئۇ ئەسىرلەر بويى داۋاملىشىپ ياشاپ كەلگەن، كېڭەيگەن ۋە يىلتىز تارتىپ كەتكەن رايون خاراكتېرلىك مەنپەئەتلەرنى يوققا چىقىرىدۇ. ئۇ ئىنقىلابتۇر؛ چۈنكى ئۇ، بىرلىككە زىت كېلىدىغان تەبىقە ۋە مەنپەئەتلەر بىلەن يۈز تېپىشىدۇ، ئۇلارغا قارشى تۇرىدۇ.» (ئالتىنچى قېتىملىق مىللىي قورۇلتاينىڭ نەزىرىيىۋى ئاساسلىرى).

- ئەمما سوتسىيالىزم دېمەك، ھەممىنى قوبۇل قىلالايدىغان يېڭىچە سوتسىيالىستىك ئەخلاق بىلەن قوراللانغان، ئىجتىمائىي قىممەتكە ئىشىنىدىغان ئىلمىي ئەقلىگە ئىگە يېڭىچە ئەرەب ئىنسانلىرىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈش ئۈچۈن پۈخرالارنى بارلىق قالاق, ئۆتمۈشتىن تارتىپ داۋاملىشىپ كەلگەن ئىجتىمائىي ئەنئەنىلەرنىڭ راملىرىدىن ئازات قىلىپ سوتسىيالىستىك تەربىيە بويىچە تەربىيىلەش دېمەكتۇر.

- مەڭگۈلۈك رىسالە: ئەرەب ئۈممىتى ئۆزلۈكسىز يېڭىلىنىپ تۇرغان، تارىخ بويلاپ ھەر دائىم مۇكەممەل شەكىلدە ئوتتۇرىغا چىققان مەڭگۈلۈك رىسالىگە ئىگە ئۈممەتتۇر. بۇ رىسالە ئىنسانلىق قىممىتىنى يېڭىلاشنى، ئىنسانىيەت تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشنى ۋە مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ھەمكارلىق ۋە دوستلىشىشنى راۋاجلاندۇرۇشنى مەقسەت قىلىدۇ.

◈ بۇلاردىن باشقا تۆۋەندىكىلەرنى مۇلاھىزە قىلىش مۇمكىن:

- دىن سۆزى سۈرىيە ياكى ئىراق دەستۇرلىرىنىڭ مەركىزىدە مۇتلەق ھالدا تىلغا ئېلىنمىغان.

www.munber.org

- ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش كەلىمىسى نە دەستۇرنىڭ مەركىزىدە، نە تەپسىلاتى، يىغىنچاق بايانلىرىدا زىكىر قىلىنمىغان. بۇمۇ ئۇنىڭ سېكولارىزملىق يۈنۈلۈشتە ئىكەنلىكىنى ئىلىگىرى سۈرىدۇ.

- ئائىلە قۇرۇش مەسىلىسىدە نە زىنانىڭ ھاراملىقىغا، نە ئۇنىڭ سەلبى تەسىرلىرىگە ئىشارە قىلمايدۇ.

- تاشقى سىياسەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بۆلۈمدە ئىسلام دۇنياسى بىلەن بولغان ھېچقانداق ئالاقىگە ئىشارە قىلمايدۇ.

- ئىنسانلار ئارىسىدا ئەرەب مىللىتىنىڭ ئورنى ۋە قەدىر - قىممىتىنى مەيدانغا كەلتۈرگەن ئىسلام تارىخىغا ئىشارە قىلمايدۇ.

- گەرچە پارتىيە پۇخرالارغا مۇمكىن بولغان دەرىجىدە ئەركىنلىك بېرىشنى تەلەپ قىلىشسىمۇ، ئۇنىڭ باستۇرۇش سىياستى بارلىق تەسەۋۋۇرلارنى بېسىپ چۈشتى، ھەر قانداق چەكلىمىلەرنى بۇزۇپ ئۆتتى، ئەركىنلىكلەرنى تىرىك دەپىن قىلدى، نۇرغۇن كىشلەرنىڭ ئەقىدىلىرىنى ساقلاپ قىلىش ئۈچۈن زۇلۇم ۋە بېسىمدىن قېچىپ ھىجرەت قىلىشنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

- تىرىلىش پارتىيىسى تەرەپدارلىرى دۆلەتتە يۈرگۈزىۋاتقان قانۇنلار سېكولارىزمچە قانۇنلاردۇر. ھاراق ساتىدىغان بوتكىلار كىچە - كۈندۈز ئۇچۇق. مالىيە تۈزۈمى رىباغا تايانغان. ئىسلام دەۋەتچىلىرى ئۇچۇق شەكىلدە بېسىم ئاستىدا قالغان.

پىكىر ۋە ئەقىدىلەرنىڭ يىلتىزلىرى:

1 - بۇ پارتىيە ئەرەب ياۋرۇپا ئوتتۇرىغا قويغان، ئەرەب ئالەمدە ئوسمانىيە دۆلىتى يىمىرىلگەندىن كېيىن ئوتتۇرىغا چىققان، گەۋدىلەنگەن مىللەتچىلىك ئىدىيىسىگە تايىنىدۇ. بۇ پىكىرنى ئۆز دەۋرىدە ئەرەب مىللەتچىلىكىنىڭ ئەرەب ئالەمىدىكى نەزىرىيەچىسى ساتىئ ئەلھەسرىي كۆتۈرۈپ چىققان.

2 - پارتىيە سېكولارىزم ئىدىيىسىنى چىقىش قىلىدىغان بولۇپ، دىنى ئەقىدە مەسىلىسىنى بىر يانغا تاشلاپ قويىدۇ. دىنغا مەيلى پارتىيىنىڭ پىكىر ساھەسىدە، مەيلى پارتىيىنىڭ تەۋەلىك ساھەسىدە ۋەياكى ئەمەلىي ساھەدە ھېچقانچە ئەھمىيەت بەرمەيدۇ.

3 - پارتىيە تەسەۋۋۇرلىرىنى سوتسىيالىزم ئىدىيىسىدىن قوبۇل قىلغان بولۇپ، گەرچە يىمىرىلىپ تۈگىگەن بولسىمۇ يەنىلا ماركسىزم يولى بويىچە ماڭىدۇ. بۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى يىگانە پەرق ماركسىزمچىلارنىڭ يۈنۈلۈشى بارلىق مىللەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالسا، تىرىلىش پارتىيىسى تەرەپدارلىرىنىڭ يۈنۈلۈشى ئىرقچىلىقنى ياقلايدۇ. بۇلاردىن باشقا ماركسىزم ئىدىيىلىرى بۇ پارتىيەنىڭ پىكىر ۋە ئەقىدىلىرىنىڭ جان تومۇرىنى تەشكىل قىلىدۇ. سوۋىت ئىتتىپاقى ۋەكىللىكىدىكى

www.munber.org

ماركسىزمنىڭ ئاساسى يىمىرىلىپ تۈگىگەن بولسىمۇ، بۇلار ھېلىھەم شۇلارنىڭ يۇنۇلۇشى بويىچە ھەرىكەت قىلماقتا.

4 ـ بۇ پارتىيە دۇرۇزىيلىق، نۇسەيرىلىك، ئىسمائىلىيلار ۋە مەسىھىيلاردىن ئىبارەت بارلىق تائىپىلەرگە قويىنىنى كەڭ ئاچقان. بۇ تائىپىلەرمۇ بۇ پارتىيە ئارقىلىق ھەرىكەت قىلىشنى پۇرسەت، دەپ بىلدى. ئىنقىلاب، بىرلىك، ئەركىنلىك، سوتسىيالىزم، تەرەققىيات دېگەنگە ئوخشىغان شۇئارلارنىڭ ئارقىسىغا كىرىۋېلىپ تۇرۇپ مۇددىئالىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا تىرىشتى. نۇسەيرىيلەر بۇ تائىپىلەرنىڭ ئىچىدە مەقسەتلىرىگە يېتىش ۋە مەۋجۇتلۇقنى يىلتىز تارتتۇرۇشتا ئەڭ كۈچلۈك ئورۇن ئىگەللىگەن تائىپىلەرنىڭ بىرى.

تارقىلىشى ۋە تەسىر دائىرىسى:

1 ـ بۇ پارتىيىنىڭ ئەزالىرى ئەرەب ئەللىرىنىڭ كۆپىنچىسىگە تارقالغان بولۇپ، بۇلارنىڭ بەزىلىرى ئاشكارا، بەزىلىرى يوشۇرۇن پائالىيەت ئېلىپ بارىدۇ. ئۇلار تۇرىۋاتقان دۆلەتنىڭ تەبىئىتى ۋە ئىجرا قىلىنىۋاتقان ھۆكۈمنىڭ تۈرىگە ئاساسەن بىر دۆلەتتىكى ۋۇجۇدى ۋە تەسىرى يەنە بىر دۆلەتتىكىگە قارىغاندا پەرقلىنىدۇ.

2 ـ تىرىلىش پارتىيىسى سۈرىيە ۋە ئىراقتىن ئىبارەت ئىككى مۇھىم ئەرەب دۆلىتىدە ھۆكۈم سۈرمەكتە. بۇ پارتىيە ئوخشىمىغان تائىپىلەر ئوتتۇرىسىدا بىرلىكنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىن ئاجىز كەلدى. بۇنىڭدىن سىرت تىرىلىش پارتىيىسىنىڭ ئىككى قىسمى ئوتتۇرىسىدىكى سۈركىلىش ئۆزلۈكسىز ھالدا ئەۋج ئېلىپ باردى. ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى خىيانەت بىلەن ئەيىپلەشلەرنىڭ نىھايىتى يوق. ئىككى دۆلەتكە ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان بىر پارتىيىنىڭ ئەھۋالى بۇ بولغان يەردە بارلىق ئەرەب ئۈممىتىنىڭ بىرلىكنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتىن ئاجىز كېلىدىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇرغان مەسىلە.

تىرىلىش پارتىيىسى تەرەپدارلىرى ئەرەب دۇنياسىنىڭ بارلىق جايلىرىدا ھاكىمىيەتنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىدۇ؛ چۈنكى بۇ ئۇلارنىڭ يىراق ئارزۇلىرىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى. ئۇلارنىڭ بۇ تويماس ئارزۇسى ئۇلارنى قانائەتلەندۈرەلىك ئاگاھلاندۇرش، ئۈچۈق تەھدىد ۋە ئاشكارا دۈشمەنلىكلەر ئازگىلىغا ئېلىپ باردى. ئىراقتىكى تىرىلىش پارتىيىسى تارىخ باشتىن كەچۈرگەن ئەڭ ناچار بىر پارتىيە بولۇشى مۇمكىن.

يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى: ئەرەب سوتسىيالىستىك تىرىلىش پارتىيىسى ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىغا قارشى مىللەتچى پارتىيە بولۇپ، ئەرەب ئالەمىدىكى ۋەزىيەتنى دۇمىكوّمتۇرۇش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىدۇ. باستۇرۇش سىياسىتىنى سېكولارىزم ۋە سوتسىيالىزمنى ئىشقا ئاشۇرۇشنىڭ تەقەززاسى، دەپ ئاقلايدۇ. ئەرەب بىرلىكنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا خەلقنىڭ ئىرادىسىگە قارىماستىن زورلۇق بىلەن قوشۇۋېلىشنى مەقسەت قىلىدۇ.

www.munber.org

ئۇنىڭ بىلەن بولغان ئالاقىنى ئاللاھ تائالانىڭ مونۇ سۆزى ئارقىلىق بىكىتىش لازىم: «اللە غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ اللە بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن (يەنى ئۇلارنى دوست تۇتۇشى مۇمكىن ئەمەس)»[1]

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- بەشىير ئەددەئۇاق: نضال البعث، بېيرۇت ـ 1970م.
- شىبلىي ئەلئەيسەمىي: حزب البعث الاشتراكي مرحلة الأربعينات التأسيسة 1940- 1949م، بېيرۇت ـ 1975م.
- مۇنىيف ئەررەزاز: التجربة المرة، بېيرۇت ـ 1967م.
- سامىي ئەلجۇندىي: البعث، بېيرۇت ـ 1969م.
- مۇھەممەد ئۇمران: تجربتي مع الثورة، بېيرۇت ـ 1970م.
- مۇتائ سەفەدىي: حزب البعث.
- باترىيك سىيل: الصراع من أجل سورية، لوندۇن ـ 1965م.
- فەزلۇللاھ ئەبۇ مەنسۇر: أعاصير دمشق، بېيرۇت ـ 1959م.
- ئابدۇلكەرىيم زوھرۇددىن: مذكراتي عن الانفصال.
- فۇئاد ئەلئەترەش: الدروز.
- مۇھەممەد مۇنىير نەجىيب: الحركات القومية الحديثة في ميزان الإسلام، بىرىنچى نەشرى ـ 1981م، ئىككى ھەرەم كىتابخانىسى.
- سەئىيد ئىبنى ناسىر ئەلغامىدىي: حرب البعث تاريخه وعقائده، ۋەتەن تارقىتىش نەشرىياتى.
- دۇنيا مۇسۇلمان ياشلار ئۇيۇشمىسىغا كەلگەن ئىسمىنى ئاشكارىلاشنى خالىمايدىغان رىسالە: دراسة عن حزب البعث.
- بېيرۇتتىن چىقىدىغان «ھايات» گېزىتى، 10/2/1965، 8/9/1966.
- «رىياد» گېزىتى، ئۇستاز ئەھمەد ئەششەيبانىينىڭ بىر يۈرۈش ماقالىلىرى.
- بېيرۇت «نەھار» گېزىتى، 1964م/15/12.

---

[1] مۇجادىلە سۈرىسى، 22 ـ ئايەت.

www.munber.org

- بېرۇت «مۇھەررىر» گېزىتى، 1966م/13/9.
- كۇۋەيت «مۇجتەمەئ» ژۇرنىلى، 231 ـ سان، ھىجرىيە 24/12/1394 ـ كۈنى (1975م/7/1)
- مىسىر «دەۋەت» ژۇرنىلى، 73،72،71،70ۋە 74 ـ سانلىرى.
- فەھمي ھۇۋەيدىنىڭ 572 ـ ساندىكى ماقالىسى (1991م/23/1 ـ كۈنى).

www.munber.org